

Nedre Timenes naturreservat

*Veiledning til bruk av området
Revidert 2016*

Veiledning til Nedre Timenes naturreservat.

Kristiansand kommune er en kommune i vekst. Vi kan skryte av både godt klima, nærhet til kyst og skjærgård, god infrastruktur og forholdsvis godt med jobber til innbyggerne. Økt vekst gir økt behov for areal til både boliger, industri og handel, og i området Kristiansand øst legges stadig nye områder ut.

Således havnet også Nedre Timenes i utbyggernes søkelys. Grunneierne kunne nok ha tjent til livets opphold og vel så det ved salg av tomter, men her ønsket de det annerledes.

Ved å gå inn for frivillig vern ble Nedre Timenes naturreservat opprettet i desember 2011. Samtidig kom også forskrift om vern av Nedre Timenes naturreservat. Under følger et utdrag sakset fra forskriften.

(<http://lovdata.no/dokument/MV/forskrift/2011-12-16-1286?q=Nedre+timenes>)

"Formålet med naturreservatet er å bevare et skogområde dominert av edelløvskog, med alt naturlig plante- og dyreliv. Området inneholder naturtyper som svartorstrandskog, rik edelløvskog og slåttemark. Spesielle kvaliteter i skogen er stedvis store forekomster av lind til dels med store dimensjoner og lauvingspreg, arealer med ospesuksesjoner, rik hagemarkskog, rik edellauvskog og en stor forekomst av barlind. Området har særskilt betydning for naturmangfold. En rekke truede og nær truede sommerfuglarter, planteveps og sopp er knyttet til overgangssonen mellom edellauvskog, beiteskog og kulturmark. Området har særskilt pedagogisk og naturvitenskapelig verdi i form av referanseområde for store typiske sørlandske eikeskoger."

Men forskriften er ikke til hinder for at skoler skal kunne benytte området, da det i forskriftens § 7. åpnes for at Forvaltningsmyndigheten etter søknad kan gi dispensasjon til:

"Tilretteleggingstiltak for friluftsliv og pedagogiske aktiviteter dersom det ikke er i strid med vernevedtakets formål."

Intet annet sted i hele Norden er gårdsdrift, og dermed også menneskelig påvirkning, dokumentert så godt som på Nedre Timenes. Grunneier og historiker Endre Wrånes sitter på 120 års historie i form av

gårdsdagbøker sirlig skrevet ned av tidligere bønder og forvaltere av området.

I forbindelse med fredningen fikk Endre Wrånes i oppdrag av Statens Naturoppsyn å samle inn og dokumentere lokal tradisjonskunnskap knyttet til bruk av skog og kulturlandskap i verneområdet. Denne rapporten kan lastes ned som .pdf-fil, og anbefales for de som måtte ønske å sette seg ytterligere inn i områdets historie:

<http://www.miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/Publikasjoner-fra-DirNat/SNO-rapporter/Mennesket-og-naturarven-Nedre-Timenes-naturreservat/>

Våren 2013 tok Statens Naturoppsyn v/Carl Erik Kilander kontakt med Hånes skole med en invitasjon til å delta i prosessen med å tilrettelegge reservatet for pedagogisk bruk i forbindelse med **Mennesket og naturarven (MONA)- prosjektet** som Statens Naturoppsyn sto bak. Hensikten med disse prosjektene (det har vært flere på landsbasis) er at i noen landskap er det nettopp menneskets bruk av landskapet som har påvirket m.h.t. til egenart og artsrikdom. Nedre Timenes skal røktes og

forvaltes slik at gamle dagers artsrikdom gjenopprettes. Engmark skal slås uten bruk av tunge maskiner, dyr skal beite der gårdsdagbøkene forteller det var beitemark. Noen områder skal ryddes, og med tiden vil vi kanskje også se lindetrær som styves og lauves, slik det ble gjort tidligere for å skaffe tilleggsfôr til dyrene.

Samtidig legges det til rette for at skoler skal kunne drive pedagogisk virksomhet i området. På Hånes skole har vi vært så heldige at vi har fått tid av Statens Naturoppsyn til å utarbeide et eget undervisningsopplegg for området, og som kan fås ved henvendelse skolen, eller printes ut fra hjemmesida. Opplegget er ikke "komplett", men inneholder tips til hvordan man kan bruke reservatet, samt hvilket årstrinn vi tror de respektive emner passer på.

Området ligger sentralt i Kristiansand øst, med gode bussforbindelser til hele stor- Kristiansand og tilstøtende kommuner.

I tilknytning til området arbeides det med å etablere leirplass med gapahuker, samt toalettfasiliteter. Denne plassen kan bli plassert ved de gamle hustuftene ved Nygård, rett utenfor reservatet i østlig ende. Etter planen skal Hånes skole drifte dette anlegget, både med hensyn til bestilling og vedlikehold.

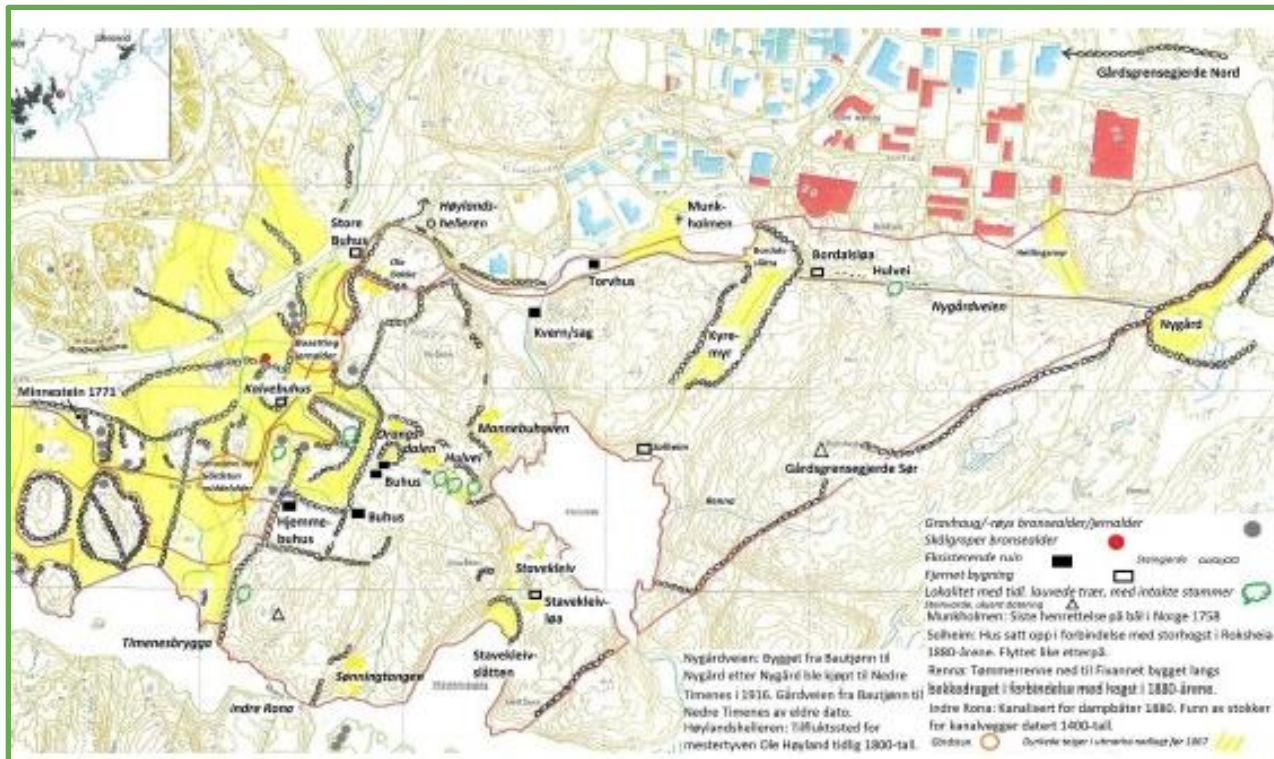
Ved enhver bruk av reservatet er det nødvendig at de voksne setter seg inn i hvilke regler som gjelder for bruk av slike områder bl.a. m.h.t. fredning og ferdsel.

Reservatet.

(Se også Fylkesmannes forvaltningsplan for området, finnes på hjemmesida for Fylkesmannen i Agder.)

Kartet viser reservatets utstrekning pr. 2014, brun grense. Blå/røde bygninger er sørlig del av Sørlandsparken, i vest går E 18 i øst/nordøstlig retning.

Nedre Timenes naturreservat er mye benyttet turområde av lokalbefolkningen. I nord finner vi en flott, gruset vei fra parkeringsplassen sør for Bay Auto (Ford) i Sørlandsparken, som gjør deler av reservatet helt inn til de gamle hustuftene på Nygård tilgjengelig, også for rullestolbrukere. Rett ved grusveien finner vi restene av det gamle torvhuset, hvor bekkene fra Bautjønn ble brukt til å drifte maskineriet som rev tørket torv fra Kyremyr til strø som kunne brukes i fjøset. Langs veien finner vi også rike forekomster av kråkefot og andre karsporeplanter, samt et rikt fugleliv som høres over bakgrunnsstøyen fra E 18 og Sørlandsparken om forsommeren.

Ved Bautjønn finner man tydelige spor etter beverens aktiviteter, og i østlig ende ligger beverhytta, som også kan ses fra veien.

I Bordalen øst for Bautjønn fant vi tidligere en del stor gran som ble tatt ut høsten 2015, bl.a. for å gi lys til de store barlindene. De gamle steingjerdene preger deler av reservatet og vitner om

det slitet det kostet å holde en gård i gamle dager.

På veien inn mot Nygård kan man ta merket løype opp til toppen av Roksheia - også kalt Ruben - med glimrende utsikt over

Kvåsefjorden og Randesund, samt mot Flekkerøy og Vågsbygd. Mellom trærne kan man også skimte bebyggelsen på Hånes.

Går man vestover fra Ruben, kan du, etter at det meste av nedstigning er unnagjort, velge mellom å gå tilbake til Bautjønn via Kyremyr, eller ta ned til

Fivann. Området består stort sett av eikeskog. Ved Fivann ble det i 2010 observert ulvespor på isen, og sporing viste at den hadde fått ferten av tre rådyr som lå på en odde i sørvestlige del av vannet. Der hadde den fått skremt dem ut, og det ene rådyret - en bukk -

hadde skilt lag fra de andre to. Ulven greide å felle dette ene dyret ute på isen, og grunneier Endre Wrånes lå flere dager på post ved kadaveret med kameraet klart, men ulven var bare framme og spiste de gangene det ikke

var folk i området. Ifølge Endre holdt ulven seg i området rundt 10 dager før den begav seg avsted.

Fivann byr på gode fiskemuligheter, dog litt liten fisk (aure). Tidligere hadde vannet også en viss bestand av *gullvederbuk*, som antagelig hadde rømt fra Dyreparken. Fuglelivet rundt vannet må også

nevnes - raven har gjerne reir i den bratte skrenten i nordvest.

Bekken mellom Bautjønn og Fivann er også verdt et stopp. Øverst, rett sør for den grusede veien mot Nygård, ligger tydelige rester etter kverna som lå her. Det vil si, først var det kvern og den tilstøtende myra ble kalt Kvennmyra, siden ble det sag, og myra ble kalt Savemyra. Saga sto helt fram til etter krigen, da den ble flyttet til gården på Nedre Timenes og ombygd til elektrisk drift.

Under vårflommen ble det fløtet ved i bekken, over Fivann og ut til Drangsvann, hvor den ble delt i "husved" eller "byved" (for salg). Vegetasjonen på myra består av typiske arter for sørlandsmyrene: Vier, pors og romegras, bl.a. Om høsten vil man også kunne "gå på

bekken" og se forholdsvis stor aure på jakt etter gyte plass.

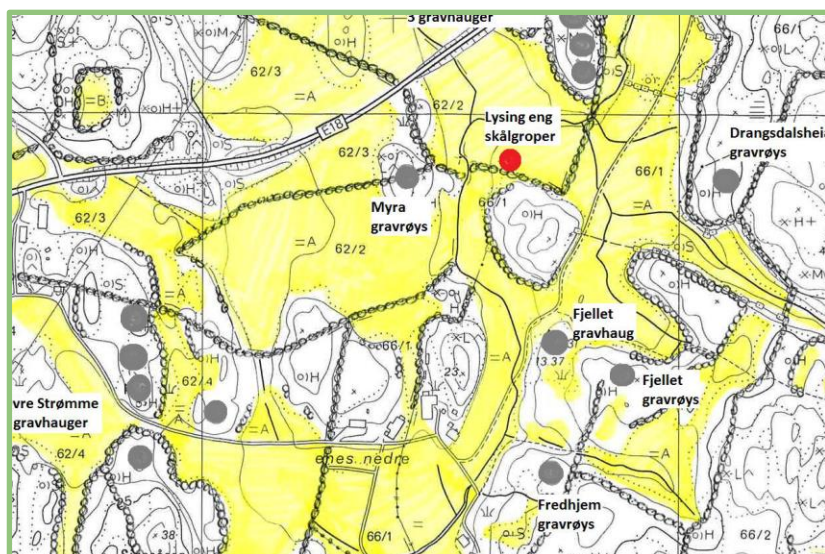

Fra bekkedalen kan dere ta stien til Drangsdalen, hvor det innerst mot Fivannet er flere gamle lindetrær som ble benyttet til lauring i gammel tid. Når lange vintre gjorde at det knep med høyet, var det godt å ha spedd på med lauring - man skar de tynneste greinene på lauvtrær med bark og lauv for deretter å tørke dem for å ha til dyra. Flere påstår den dag i dag at denne naturlige variasjonen i fôr som dyra fikk i gamle dager, gjorde dem sunnere og mer motstandsdyktige mot sykdom.

Ellers er edellauskogen på vår og forsommer verdt et besøk i seg selv for å opplev det irrgønne lyset gjennom lauvverket, og ikke minst fuglesangen i området.

Vestlige del av området er rikt på gravhauger, steingjerder, gamle uteløer ("Buhus") og skålgroper (se kart). Ta gjerne turen ut langs veien som går gjennom Timenesjordene og bruk skiltet langs veien til å orientere dere, eller bruk undervisningsheftet som er laget ved Hånes skole.

Avbildet gravhaug er på Fjellet, litt lenger sør i reservatet, men lett tilgjengelig fra veien over jordene. Timenesjordene ligger under marin grense, og her ferdes du på gammel havbunn.

Ellers anbefales også grunneier/historiker E.Wrånes' rapport på oppdrag fra SNO: "Mennesket og naturarven. Nedre Timenes, Kristiansand kommune. Faste kulturminner" (E.W.2012).

Området ved Fjelljordet er inngjerdet og storfe går på beite i sommerhalvåret, som en del av forvaltningsplanen for området. Sauer er satt på beite ved Standekra og bekken ved Drangsvann, alt for i størst mulig grad å tilbakeføre landskapet til slik det har vært før. Standekra blir nå slått uten bruk av tunge maskiner for om mulig å få opp den gamle "frøbanken" som befinner seg i bakken, og for å få det gamle artsmangfoldet tilbake.

I dette området, med tilstøtende skog, var det pr. november 2013 registrert 1203 ulike sommerfuglarter. Området er således kun overgått av Tromøya her i Norge når det gjelder antall arter, og også dette er enda en viktig grunn til varig vern.

Området er, med sin unike og bynære beliggenhet, virkelig en gave til nåværende og kommende generasjoner. Grunneierne har med sitt frivillige vern sagt "Kom, se og lær" til både skoler og andre i området.

Generasjoners strev har sammen med naturen selv gjort området til det det er i dag. Reservatet bør således bli et "uteklasserom" for barn og voksne, både for lærdom, og for den respekt et slikt område inngir.

Steinaldermennesket fant sin føde og hogde sine skålgroper i fjellet her. Bronse - og jernaldermenneskene haugla sine døde. Middelaldergårdene satte opp sine steingjerder. Og forrige generasjon refererte til området som "Edens have", fordi det var så fruktbart her. Nå er det vi som skal ta vare på det.

ab/jrb 10-2014.

Rev. 01-2016.